

An Analysis of the Impact of the Political Division of Space on Regional Development

Ahmadreza Saeedi Tabar

Corresponding author; Master of Arts in Political Geography, Faculty of Geographical Sciences, Kharazmi University, Tehran, Iran. E-mail: ahmadreza.saciditabar.77@gmail.com

---

Article Info

Article type:
Research Paper

Article history:

Received: 17 March 2024

Received in revised form:
02 April 2025

Accepted: 15 May 2025

Keywords:

Political division,
regional development,
land management.

ABSTRACT

The political organization of space is one of the important issues in the domestic policy-making of countries and includes the division of territory based on social, economic and political factors in order to optimally manage resources and achieve sustainable development. This process helps determine the boundaries and centrality of administrative-political units and enables territorial management even in remote areas. Research has shown that the principles of political organization of space have a significant impact on increasing public satisfaction, facilitating access to services and creating equal opportunities for citizens. In addition, inequality in development indicators in some provinces, especially in the western provinces of Iran, is directly related to this inappropriate organization and allocation of resources. The geographical features and ethno-cultural diversity in these provinces, as well as security approaches that have affected the country's division system, have complicated the political management of space and created numerous challenges. Therefore, a detailed analysis of the political management of space system and the provision of local solutions to reduce inequalities and facilitate sustainable development in these areas are necessary. The present study seeks to identify factors that should be considered in the political divisions of space in order to lead to regional development and spatial justice, and thus strengthen the conditions of security and national unity.

Cite this article: Saeedi Tabar, A. (2025). An Analysis of the Impact of the Political Division of Space on Regional Development. *New Geopolitics Research*, 2 (1), 143-159.

© The Author(s).

Publisher: Lorestan University.

DOI: <https://doi.org/10.22034/nrpg.2.1.8>

Introduction

The political organization of space is undoubtedly one of the most sensitive and important issues in the domestic policy-making of countries, although it may not be the most important task of modern governments (Mousavi & Others, 2011). This process includes the division of a territorial area based on homogeneous social, environmental, economic, political and administrative factors and boundaries, which is carried out with the aim of optimal administration and management of the territory and rational exploitation of resources in order to achieve sustainable development (Ahmadipour & Other, 2018). The political organization of space plays a pivotal role in determining the borders, centrality and proximity of administrative-political units and, through country divisions, provides the possibility of territorial management even in the most remote parts of the country (Kavandi & Hafezinia, 2026). In order to territorialize and better manage its affairs, every government carries out the political organization of space based on factors such as geography, politics, economy and culture. The goal of this organization is to create structural and functional coordination to ensure security and sustainable development (Gholami et al., 2015). The organization of space is one of the determining dimensions of human societies and is regarded as a reflection of social events and a place where social connections are manifested. Therefore, analyzing the interaction between space and society is essential in understanding social injustices and how to regulate planning policies to reduce or resolve them (Dufaux et al., 2009). Ghaderi Hajat et al. (2022) showed in a study that the main principles and criteria of political organization of space have an impact on issues such as increasing satisfaction, ease of access to services, and creating equal opportunities for citizens, and ultimately development and security. In his study, Lotfi (2016) concluded that the inequalities in development indicators in the three provinces of Greater Khorasan are related to the organization of political space and the allocation of resources resulting from it. In another study, it was revealed that the political management of integrated space on Kish Island has led to faster growth and economic development compared to Qeshm. The issue of the impact of political space management on regional development, especially in specific regions such as the western provinces of Iran, is accompanied by numerous challenges. The geographical features, ethno-cultural diversity, and strategic importance of these regions have made the political space management in these regions complex and sensitive. Studies have shown that the country division system in some regions of Iran, including the western provinces, has often been based on military-security considerations (Etaat & Nikzad, 2016; Gholami et al., 2015). For example, studies on the southern coast of Iran have shown that the country division system of these regions is not consistent with regional development and the shift from geostrategic to geoeconomic discourse and has been influenced by security approaches (Etaat & Nikzad, 2016). In most provinces of Iran, especially the western provinces of Iran, regional inequalities, unbalanced distribution of facilities, and social tensions have created major challenges for the political organization of space. Accordingly, it is necessary to identify existing weaknesses by scientifically and carefully examining the political management system of space in the provinces of the country and provide solutions that are appropriate to the local characteristics of these regions. These solutions should be designed with the aim of creating structural coordination, eliminating inequalities, and facilitating sustainable development so that the political management of space in these regions can be improved and national security and unity can be strengthened. Therefore, the present study seeks to answer the following question: What factors should be considered in the political divisions of space that will lead to regional development and spatial and territorial justice?

Method

This research study is descriptive-analytical in terms of method, and it is considered applied

and exploratory in terms of purpose because it examines the factors through which the political organization of space affects regional development, that is, the factors that should be considered in the political divisions of space to lead to regional development and spatial and territorial justice. The research method is the meta-synthesis method. In this method, factors affecting regional development were identified by combining different qualitative research studies in the field of political divisions of space and political-administrative divisions. In this research, the seven-stage meta-synthesis method was used.

Conclusions

Effective political divisions play a vital role in regional development, improving governance, and promoting public welfare. Based on the analysis of the influencing factors, it was determined that divisions should be regulated based on legal, social, economic, geographical, and security indicators to ensure a balanced distribution of resources, services, and infrastructure while maintaining national integrity. Considering criteria such as social homogeneity, natural features, strategic location, security needs, and economic structures can lead to the formation of divisions that are not only efficient but also responsive to local and national challenges. Also, changing the approach from a geostrategic to a geoeconomic perspective in political divisions can lead to strengthening economic growth poles, reducing inequalities and creating new opportunities. On the other hand, designing divisional boundaries based on accessibility, centrality, and ethno-cultural ties can contribute to social cohesion and the increase in the sense of place among the residents of each region. Ultimately, a desirable political division system must not only be based on scientific and managerial principles, but also prevent the informal influence of power groups on major decisions and move towards the sustainable and balanced development of the country.

بررسی تأثیر تقسیم سیاسی فضا بر توسعه منطقه‌ای

احمدرضا سعیدی تبار[✉]

نویسنده مسئول، کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

رایانامه: ahmadreza.saciditabar.77@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۲۷</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۱/۱۳</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۲۵</p> <p>کلیدواژه‌ها: تقسیم سیاسی، توسعه منطقه‌ای، مدیریت سرزمین.</p>	<p>سازماندهی سیاسی فضا یکی از موضوعات مهم در سیاست‌گذاری داخلی کشورهاست که نقش حیاتی در توسعه منطقه‌ای، بهبود حکمرانی و ارتقای سطح رفاه عمومی ایفا می‌کند. بنابراین این پژوهش با هدف بررسی چگونگی تأثیر تقسیم سیاسی فضا بر توسعه منطقه‌ای با روش کیفی انجام شد. جامعه آماری پژوهش کلیه مقالات و کتب انتشاریافته پیرامون تقسیم سیاسی فضا و توسعه منطقه‌ای (۱۳۸۲-۱۴۰۳) بود. تعداد ۱۹ منبع بر اساس فرایند غربالگری منابع برای تحلیل فراترکیب انتخاب شدند. نتایج فراترکیب منابع بیان‌گر آن بود که توجه و در نظر گرفتن عوامل دسترسی و فاصله، همگنی جامعه، توجه به مرکزیت و مجاورت، عوامل نظامی-امنیتی، عدم تأثیرپذیری از لابی‌ها و ساختارهای قدرت، تأکید بر عوامل جغرافیایی، حفظ منابع طبیعی و محیط زیستی، ترکیب جمعیتی و توزیع سکونتگاه‌ها و تقویت توسعه یکپارچه در تقسیمات سیاسی فضا، باعث توسعه منطقه‌ای می‌گردد.</p>

استناد: سعیدی تبار، احمدرضا. (۱۴۰۴) بررسی تأثیر تقسیم سیاسی فضا بر توسعه منطقه‌ای، پژوهش‌های نوین سیاست جغرافیایی، ۲ (۱)، ۱۴۳-۱۵۹.

DOI: <https://doi.org/10.22034/nrpg.2.1.8>

ناشر: دانشگاه لرستان

مقدمه

سازماندهی سیاسی فضا، اگرچه ممکن است مهم‌ترین وظیفه دولت‌های مدرن نباشد، اما بی‌شک یکی از حساس‌ترین و مهم‌ترین موضوعات در سیاست‌گذاری داخلی کشورها به شمار می‌رود (Mousavi and Other, 2022: 161). این فرایند شامل تقسیم‌بندی یک پهنه سرزمینی بر اساس عوامل و محدوده‌های همگن اجتماعی، محیطی، اقتصادی، سیاسی و اداری است که با هدف اداره و مدیریت بهینه سرزمین و بهره‌برداری منطقی از منابع در راستای تحقق توسعه پایدار انجام می‌شود (Ahmadi Pour & Mirzaei, 2010: 132). سازماندهی سیاسی فضا، نقشی محوری در تعیین مرزها، مرکزیت و مجاورت واحدهای اداری-سیاسی دارد و از طریق تقسیمات کشوری، امکان مدیریت سرزمینی حتی در دورافتاده‌ترین نقاط کشور را فراهم می‌کند (Karimipour, 2002: 4). هر حکومتی به منظور قلمروسازی و اداره بهتر امور خود، سازماندهی سیاسی فضا را بر اساس عواملی نظیر جغرافیا، سیاست، اقتصاد و فرهنگ انجام می‌دهد. هدف این سازماندهی، ایجاد هماهنگی ساختاری و عملکردی برای تأمین امنیت و توسعه پایدار است (Gholami and Other, 2015: 91). سازماندهی فضا یکی از ابعاد تعیین‌کننده جوامع انسانی و بازتاب وقایع اجتماعی و محل تجلی ارتباطات اجتماعی است. بنابراین تجزیه و تحلیل کنش بین فضا و اجتماع در فهم بی‌عدالتی‌های اجتماعی و چگونگی تنظیم سیاست‌های برنامه‌ریزی برای کاهش یا حل آنها ضروری است (Dufaux, 2008:2). قادری حاجت و همکاران در پژوهشی نشان دادند که اصول و معیارهای اصلی سازماندهی سیاسی فضا در مباحثی چون افزایش احساس رضایت، سهولت در دسترسی به خدمات و خلق فرصت‌های برابر شهروندان و در نهایت توسعه و امنیت تأثیر دارند (Qaderi Hajat and Other, 2022: 272-287). لطفی در پژوهش خود به این نتیجه دست یافته است که نابرابری‌های شاخص‌های توسعه در سه استان خراسان بزرگ با سازماندهی فضای سیاسی و تخصیص منابع ناشی از آن مرتبط است (Lotfi, 2015:170-184).

لطفی در پژوهش دیگری دریافته است مدیریت سیاسی فضای یکپارچه در جزیره کیش در مقایسه با قشم، باعث رشد سریعتر و توسعه اقتصادی آن شده است. موضوع تأثیر مدیریت سیاسی فضا بر توسعه منطقه‌ای به‌ویژه در مناطق خاص مانند استان‌های غربی ایران، با چالش‌های متعددی همراه است (Lotfi, 2016:75-90). ویژگی‌های جغرافیایی، تنوع قومی-فرهنگی، و اهمیت استراتژیک این مناطق، مدیریت سیاسی فضا را در این مناطق پیچیده و حساس کرده است. مطالعات نشان داده‌اند که نظام تقسیمات کشوری در بسیاری از مناطق ایران، غالباً مبتنی بر ملاحظات نظامی-امنیتی بوده است (Gholami and Other al., 2015: 114). برای نمونه، بررسی‌ها در سواحل جنوبی ایران نشان داده‌اند که نظام تقسیمات کشوری این مناطق با توسعه منطقه‌ای و تغییر گفتمان ژئواستراتژیک به ژئواکونومیک همخوانی ندارد و متأثر از رویکردهای امنیتی شکل گرفته است (Etaat and Nikzad, 2016: 240). در اکثر استان‌های ایران نیز نابرابری‌های منطقه‌ای، توزیع نامتوازن امکانات، و تنش‌های اجتماعی، چالش‌های بزرگی برای سازماندهی سیاسی فضا ایجاد کرده‌اند.

در نظام‌های برنامه‌ریزی سرزمینی، هماهنگی میان تقسیمات سیاسی فضا و اهداف توسعه منطقه‌ای، یکی از پیش‌شرط‌های اساسی برای تحقق عدالت فضایی و توسعه متوازن محسوب می‌شود. با این حال، در ایران، ساختار تقسیمات کشوری عمدتاً بر پایه ملاحظات سیاسی و اداری شکل گرفته و کمتر به ضرورت‌های عملکردی، اقتصادی، فرهنگی و زیست‌محیطی مناطق توجه شده است. این ناهماهنگی ساختاری، در بسیاری از موارد مانعی جدی در مسیر برنامه‌ریزی‌های توسعه‌ای، تخصیص منابع، مشارکت مردمی و بهره‌گیری از ظرفیت‌های بومی مناطق بوده و در نهایت، به تعمیق نابرابری‌های فضایی میان مناطق مختلف کشور انجامیده است.

پرسش اصلی اینجاست که چرا با وجود تأکید بر توسعه متوازن در اسناد بالادستی و برنامه‌های ملی، همچنان شکاف‌های منطقه‌ای و نابرابری در بهره‌مندی از امکانات و فرصت‌ها پابرجاست؟ به‌نظر می‌رسد بخشی از پاسخ این مسئله را باید در نبود تناسب و هم‌راستایی میان نظام تقسیمات سیاسی فضا و ساختارهای مورد نیاز توسعه منطقه‌ای جست‌وجو کرد؛ جایی که مرزهای سیاسی با مرزهای عملکردی اقتصادی، اجتماعی و محیطی انطباق نداشته و موجب بروز تداخل نهادی، اتلاف منابع و کاهش کارایی تصمیم‌گیری‌های محلی شده است. بنابراین، ضرورت بازنگری در الگوی تقسیمات کشوری با نگاهی منطقه‌گرا و فضا‌محور،

به‌منظور تحقق توسعه پایدار و متعادل، به یک دغدغه اساسی در مطالعات برنامه‌ریزی فضایی و توسعه منطقه‌ای تبدیل شده است. بر این اساس، ضرورت دارد که با بررسی علمی و دقیق نظام مدیریت سیاسی فضا در استان‌های کشور، نقاط ضعف موجود شناسایی و راهکارهایی متناسب با ویژگی‌های بومی این مناطق ارائه شوند. این راهکارها باید با هدف ایجاد هماهنگی ساختاری، رفع نابرابری‌ها، و تسهیل توسعه پایدار طراحی شوند تا مدیریت سیاسی فضا در این مناطق بهبود یابد و امنیت و وحدت ملی تقویت گردد. بنابراین تحقیق حاضر درصدد یافتن پاسخی برای این پرسش اساسی است که چه عواملی در تقسیمات سیاسی فضا باید در نظر گرفته شود که توسعه منطقه‌ای و عدالت فضایی و سرزمینی را در پی داشته باشد؟

مبانی نظری

سازماندهی سیاسی فضا

سازماندهی سیاسی فضا، فرآیند تقسیم و مرزبندی پهنه سرزمینی با هدف مدیریت پهنه آن است و کشورها را گریزی از آن نیست. ایجاد و تغییر در سطوح مختلف تقسیمات کشوری، از اهداف و الگوهای مختلفی پیروی می‌کند و اولین سطح از تقسیمات کشوری اهمیت بیشتری نسبت به سطوح دیگر دارد. عناوین مختلف استان، ایالت، ناحیه و ... به سطح اول سازماندهی سیاسی فضا در کشورهای گوناگون اطلاق می‌شود. این موضوع بسته به نوع نظام سیاسی، نوع مدیریت سیاسی فضا، میزان اختیارات سطح اول تقسیمات، پیشینه تاریخی کشور و ... بستگی دارد (Kavandi Kateb and Hafeznia, 2021: 29). مهمترین هدف از سازمان‌دهی سیاسی فضا در هر کشور، در درجه نخست عرضه پهنه خدمات به حداکثر شهروندان و سپس اداره و کنترل افرادی است که در چارچوب مرزهای سرزمینی زندگی می‌کنند (Pourmousavi and Other, 2008: 77).

توسعه و ارتقای سطح کارکردهای یک واحد تقسیماتی تا اندازه زیادی به چگونگی سازمان‌دهی سیاسی فضا و آرایش پهنه قلمرو سرزمینی کشور بستگی دارد. بر همین اساس دولتها به تقسیم فضای سرزمینی خود پرداخته و سازمان مناسبی را برای اداره امور آن تدارک دیده‌اند که ضرورت‌ها و اهداف مهم آن عبارتند از:

۱- اداره بهتر امور منطقه‌ای-محلی

۲- کنترل سیاسی و اعمال نظریات و سیاستهای دولت مرکزی و تحقق اهداف سطح ملی در فضاهای منطقه‌ای و محلی

۳- فراهم‌سازی شرایط مساعد برای مشارکت مردم در سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود

۴- ایجاد فرایندهای توسعه منطقه‌ای و بارورسازی ظرفیت‌های درون منطقه‌ای

۵- عرضه خدمات مطلوب و ارتقای سطح زندگی و تأمین پهنه‌سازی نیازهای مردمی و محلی

۶- ایجاد چارچوب فضایی مناسب برای تقسیم کار ملی (Hafeznia, 2002: 370).

کشورها تأکید دارند تا با ایجاد تقسیمات بیشتر سیاسی به ویژه در سطح اول و قرار دادن نیروهای مورد نظر خود در آنها، نظارت و کنترل خود را بر همه کشور افزایش دهند. شکل‌بندی و سازماندهی سیاسی فضا، به ویژه در سطح اول آن می‌تواند تابع عوامل متعددی چون جمعیت، اقتصاد، سیاست، (شکل نظام سیاسی) اجتماع، توسعه، فرهنگ و ... بوده باشد. توجه سیستمی به مؤلفه‌ها و شاخص‌های تأثیرگذار در فرایند سازماندهی باعث شکل‌گیری جریان مداوم و پایدار روابط فضایی شده و سیستم سیاسی کشور و مدیریت سیاسی آن را تحکیم می‌نماید. قلمروهای ملی در همه کشورها به دلایلی از نظر سیاسی و برای سهولت در اداره آنها تقسیم می‌شوند. دلایل ایدئولوژیکی این تقسیم‌بندی تمایل به ترویج دموکراسی محلی، سهولت در مدیریت اقتصادی و یا دلایل دیگر است. با این توضیح، سازماندهی سیاسی فضا، امری سیاسی و اداری و به منظور اداره و مدیریت پهنه سرزمین و بهره‌برداری مطلوب و منطقی از منابع در راستای برقراری توسعه پایدار و به منظور ایفای نقش سیاسی است (Ahmadi Pour and Other, 2014: 41). لذا اهداف مدیریت سیاسی فضا، در سازماندهی و آمایش سیاسی فضا معنا می‌یابد که برای ارائه هر چه بهتر امکانات، تسهیلات، خدمات عمومی (آموزش، بهداشت، انرژی، امکانات رفاهی، امنیت و ...) اداره عمومی و نهایتاً تسهیل اعمال حاکمیت است (Mirshekaran, 2009: 25). بنابراین سازماندهی سیاسی فضا به هر میزان که دانش‌بنیان و از معیارهای مختلف طبیعی،

اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی پیروی کند، فراگیری، پویایی و کارایی بیشتری خواهد داشت (Hafeznia and Katebvand, 2017: 61).

تقسیمات کشوری

تقسیمات کشوری به معنای تقسیم‌بندی یک کشور به بخش‌های کوچکتر برای مدیریت بهتر، ارائه خدمات، و اعمال سیاست‌های حکومتی است. این تقسیمات بر اساس نیازهای جغرافیایی، فرهنگی، اجتماعی، و سیاسی هر کشور تعیین می‌شود و معمولاً شامل واحدهایی مانند استان‌ها، شهرستان‌ها، بخش‌ها و روستاها است. اصول تقسیمات کشوری عبارتند از:

جمعیت: حجم و تراکم جمعیت یکی از عوامل مهم در تعیین مرزهای اداری است.

جغرافیا: عوامل طبیعی مانند کوه‌ها، رودخانه‌ها و دریاها در تعیین مرزها نقش دارند.

فرهنگ و قومیت: شباهت‌های فرهنگی، زبانی یا قومی می‌توانند بر شکل‌گیری مناطق تأثیرگذار باشند.

اقتصاد: سطح توسعه اقتصادی و منابع موجود در یک منطقه می‌تواند بر نحوه تقسیم‌بندی اثر بگذارد. اهداف تقسیمات کشوری شامل ارتقای امنیت، مدیریت بهتر منابع، ایجاد تعادل منطقه‌ای و تقویت مشارکت محلی است (Jibuti, 2023: 4).

توسعه منطقه‌ای و تقسیمات سیاسی

تقسیمات سیاسی فضا، به‌عنوان چارچوبی برای سازماندهی سرزمین و مدیریت منابع، نقشی تعیین‌کننده در جهت‌دهی به فرآیند توسعه منطقه‌ای ایفا می‌کند. در واقع، نوع و ساختار این تقسیمات می‌تواند زمینه‌ساز هم‌گرایی یا واگرایی میان سطوح مختلف تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی باشد. در ایران، ساختار تقسیمات کشوری عمدتاً بر پایه ملاحظات سیاسی، اداری و امنیتی بنیان نهاده شده و کمتر به ویژگی‌های عملکردی، جغرافیایی و فرهنگی مناطق توجه شده است (Habibi and Pourahmad, 2007: 18). از منظر توسعه منطقه‌ای، هم‌راستایی تقسیمات سیاسی با حوزه‌های عملکردی اقتصادی و اجتماعی، شرط اساسی برای تحقق عدالت فضایی و توزیع متوازن منابع به‌شمار می‌رود. با این حال، در بسیاری از مناطق ایران، مرزهای سیاسی با مرزهای عملکردی تطابق ندارد، که این مسئله موجب بروز تداخلات نهادی، کاهش اثربخشی طرح‌های توسعه و ناهماهنگی در تخصیص اعتبارات می‌شود (Papoli Yazdi, 2014: 49).

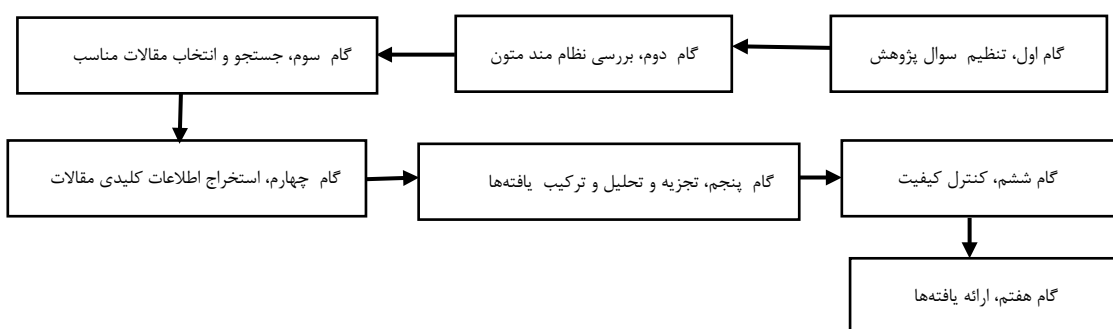
تنظیم تقسیمات اداری، زمینه‌ساز یکپارچگی فضایی و تخصیص بهینه قدرت و منابع درون شهری است و می‌تواند پویایی‌های شهری را بازپیکربندی کرده و تأثیرات قابل توجهی بر فعالیت‌های اقتصادی داشته باشد. تنظیم تقسیمات اداری، به‌عنوان ابزاری برای حکمرانی فضایی، یکی از عوامل مهم تأثیرگذار بر الگوی توسعه منطقه‌ای است. تغییر در سطح تقسیمات اداری و محدوده‌های حاکمیتی به‌طور مستقیم بر انتشار کربن تأثیر می‌گذارد. شهرها، شهرستان‌ها و نواحی، مسیرهای توسعه‌ای گوناگونی را طی می‌کنند و برخی مناطق ممکن است در ساختار تقسیمات کنونی، با چالش‌هایی برای تحقق نیازهای توسعه‌ای خود مواجه شوند. از این رو، لزوم بازپیکربندی شهرهای مرکزی خاص از طریق اصلاح ساختار اداری «تبدیل شهرستان به منطقه» که یکی از روش‌های رایج در تنظیم تقسیمات اداری است، احساس می‌شود. با توجه به پیوند اصلاحات تقسیمات اداری با برنامه‌ریزی منطقه‌ای، توسعه شهرها، افزایش مصرف انرژی، حمل‌ونقل و لجستیک نیز افزایش می‌یابد (Tang and Other, 2025: 33). با تلاقی روزافزون مطالعات حکمرانی با مسائل فضایی، «حکمرانی فضایی» به عنوان دیدگاهی نوین برای بررسی مسائل شهری در سطح جهانی مطرح شده است.

پژوهش‌های متعددی تلاش کرده‌اند تا سازوکارهای حکمرانی رشد فضایی شهرها را از جنبه‌هایی چون سیاست عمومی، برنامه‌ریزی فضایی، سلسله‌مراتب اداری و روابط بین‌ذی‌نفعان تحلیل کنند (Kotzebue and Weissenbacher, 2020). برای نمونه، (Pagliarin, 2018: 3650-366) تأثیر برنامه‌ریزی فضایی و حکمرانی را بر گسترش افقی در مناطق کلان‌شهری بارسلونا و میلان بررسی کرده است؛ برخی مطالعات در چین نیز تغییرات فضایی مناطق شهری و روستایی را ناشی از تعامل نیروهای منطقه‌ای، بازار و کنترل دولت می‌دانند و نشان داده‌اند که چگونه سلسله‌مراتب اداری بر توسعه زمین در مناطق حاشیه‌ای شهری-

روستایی تأثیر می‌گذارد (He and Tan, 2024: 590-606). به‌عنوان یکی از موضوعات مهم حکمرانی، فضا (کشور، سرزمین، شهر) ارتباط تنگاتنگی با آن دارد. در روند تحول مفاهیم نوین حکمرانی در میانه تا اواخر قرن بیستم، دولت و شهر از نخستین حوزه‌هایی بودند که در حکمرانی مدرن نقش یافتند، و این امر به پیدایش مطالعاتی نظیر حکمرانی دولتی، حکمرانی منطقه‌ای و حکمرانی شهری انجامید. شکوفایی پژوهش‌های مدرن در زمینه حکمرانی فضایی بر پایه توسعه، تطبیق و ادغام نظریه برنامه‌ریزی، نظریه فضا و نظریه حکمرانی صورت گرفته است. می‌توان گفت حکمرانی فضایی، پاسخی تأمل‌برانگیز و مفهومی از سوی غرب به مسائل واقعی جامعه شهری و توسعه فضایی از دوران مدرن به این سو است. نظریه برنامه‌ریزی از دیدگاهی فنی و کاربردی به این می‌پردازد که «چه نوع فضایی باید شکل گیرد»، در حالی که نظریه فضا و نظریه حکمرانی از منظر نظری به ماهیت فضا و چگونگی استفاده بهتر از آن می‌پردازند. ترکیب این سه نوع نظریه از منظر ابزارهای فنی، تأمل نظری و آرمان‌های هدفمند، بنیان پژوهش‌های کنونی در زمینه حکمرانی فضایی را پایه‌گذاری کرده است. امروزه حکمرانی فضایی به‌عنوان موضوعی مهم در حوزه‌هایی مانند برنامه‌ریزی شهری، جغرافیا، مدیریت عمومی، علوم سیاسی و جامعه‌شناسی مطرح شده است. در عمل، این مفهوم در جنبه‌هایی مانند برنامه‌ریزی، تصویب و اجرای پروژه‌های فضایی، تنظیم و اصلاح ساختارهای نهادی مربوط به مدیریت فضا، و تعامل میان کنشگرانی چون دولت، بازار و جامعه در توسعه و بهره‌برداری از فضا نمود پیدا می‌کند. به‌عنوان مفهومی کلیدی و رویکردی کاربردی برای مدیریت منابع فضایی، حکمرانی فضایی توجه گسترده‌ای را در سطح جهانی به خود جلب کرده است. در مجموع، محتوای حکمرانی فضایی را می‌توان به‌عنوان فرایندی جامع از کنش‌ها و تعاملات میان ذی‌نفعان متنوع - شامل دولت، بازار و جامعه - تعریف کرد که با هدف توسعه و بهره‌برداری از انواع منابع فضایی، از سیاست‌های نهادی و ابزارهای فنی متنوع بهره می‌برد تا تحقق ارزش فضایی و هماهنگی منافع فضایی را ارتقا دهد (He and Tan, 2024: 590-606).

روش پژوهش

پژوهش از نظر روش، توصیفی - تحلیلی، و از نظر هدف، کاربردی و اکتشافی است؛ زیرا این مسئله بررسی می‌شود که ساماندهی سیاسی فضا از طریق چه عواملی بر توسعه منطقه‌ای تأثیر می‌گذارد. به عبارت دیگر چه عواملی در تقسیمات سیاسی فضا باید در نظر گرفته شود که توسعه منطقه‌ای و عدالت فضایی و سرزمینی را در پی داشته باشد. روش انجام پژوهش روش فراترکیب است. در این روش از راه ترکیب پژوهش‌های کیفی مختلف در زمینه تقسیمات سیاسی فضا و تقسیمات سیاسی - اداری عوامل موثر بر توسعه منطقه‌ای شناسایی شدند. در این پژوهش از روش هفت مرحله‌ای فراترکیب استفاده شده است (شکل شماره ۱).

شکل ۱. مراحل پژوهش

گام یک: تنظیم سؤال‌های پژوهش

سوالات تحقیق بر اساس پارامتر چه چیز (What) به شرح ذیل شکل گرفته است:

۱- چه عواملی در تقسیمات سیاسی فضا باید در نظر گرفته شود که توسعه منطقه‌ای و عدالت فضایی و سرزمینی را در پی داشته باشد؟

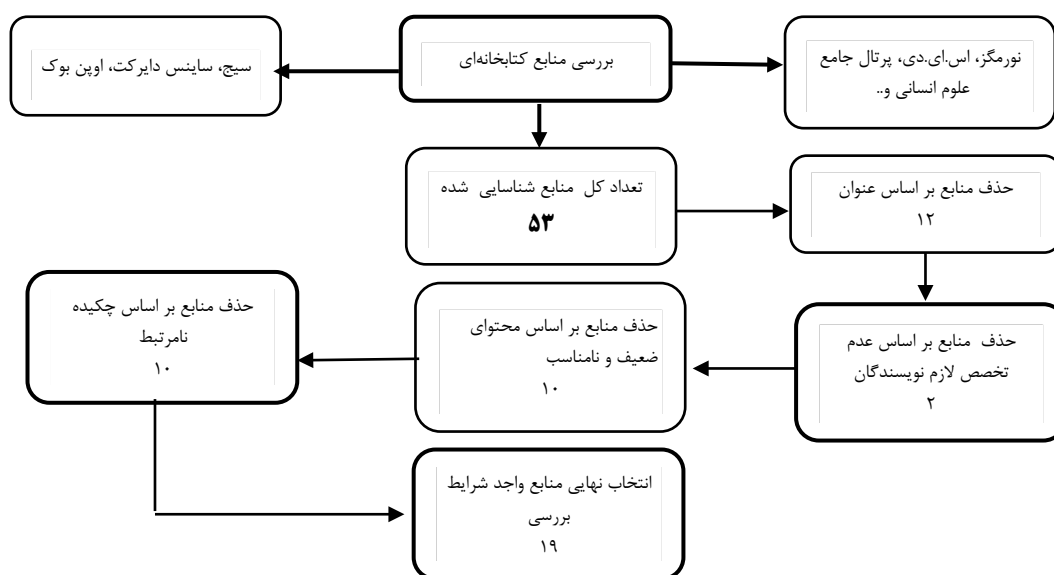
۲- چه رویکردهایی برای بهینه‌سازی تقسیمات اداری-سیاسی جهت توسعه منطقه‌ای پیشنهاد شده است؟

گام دوم: بررسی نظام‌مند متون

جامعه هدف پژوهش کلیه مقالات پژوهشی معتبر انتشار یافته پیرامون تقسیمات سیاسی فضا در پایگاه‌های داده معتبر داخلی و خارجی در بازه زمانی (۱۳۸۲-۱۴۰۳) است. در این مرحله با استفاده از کلید واژه‌های تقسیم سیاسی فضا، ساماندهی سیاسی فضا، تقسیمات کشوری و توسعه منطقه‌ای، تعداد ۵۳ منبع شناسایی شد. در مرحله بعد فرایند غربالگری منابع شناسایی شده انجام شد.

گام سوم: جست و جو و انتخاب مقاله‌های مناسب

در گام سوم، منابع شناسایی شده بر اساس معیارهای بررسی عنوان، چکیده، محتوا و تخصص نویسندگان ارزیابی شدند و در نهایت ۱۹ منبع واجد شرایط بررسی و تحلیل تشخیص داده شد (شکل ۲).

شکل ۲. فرایند جستجو و غربال منابع داده

یافته‌های پژوهش

گام چهارم این پژوهش شامل یافته‌های پژوهش است که به شرح ذیل هستند.

گام چهارم، استخراج نتایج

مرحله اول گام چهارم

در مرحله اول گام چهارم، متن منابع به دقت مطالعه شدند و اطلاعات مربوط به عوامل موثر بر تقسیمات سیاسی در راستای توسعه منطقه‌ای استخراج و به صورت کدهای اولیه در جدول ۱ ارائه شدند. در این مرحله ۵۸ کد شناسایی شد.

جدول ۱. کدهای اولیه عوامل موثر بر تقسیمات سیاسی در راستای توسعه منطقه‌ای

منابع	کدها (عبارات اولیه)	ردیف
Feng and Wang , 2020	چارچوبهای قانونی مناسب با تقسیمات کشوری کارآمد	۱
Ahmadipour , Rahnama and Romina, 2011	عدم افزایش سطوح تقسیمات کشوری در استانهای کوچک	۲
Ahmadipour , Rahnama and Romina , 2011	عدم تقسیم سرزمین به واحدهای بسیار کوچک و غیر کارآمد	۳
Ahmadipour , Rahnama and Romina , 2011	بهره‌گیری از روش تقسیماتی با برش عمقی برای ایجاد جریان تحرک سرمایه از مرکز به حاشیه کشور	۴

ردیف	کدها (عبارات اولیه)	منابع
۵	عدم تمایل به ساختار اداری - سیاسی متمایل به بلند	Ahmadipour ، Rahnama and Romina, 2011
۶	ضرورت شکل‌گیری شبکه ارتباطی منظم	Gholami and Other, 2015
۷	عدم شکل‌گیری تقسیمات سیاسی بر اساس دلایل صرف نظامی، سیاسی و امنیتی و اداری	Gholami and Other, 2015
۸	عدم توجه صرف به ملاحظات دفاعی امنیتی در تقسیمات سیاسی	Gholami and Other, 2015
۹	ضرورت استفاده از شکل‌های فشرده در سازماندهی سیاسی فضا به جای استفاده از شکل‌های طولی	Gholami and Other , 2015
۱۰	ضرورت همگرایی شهرستانها و استانهای پیرامون یکدیگر برای شکل‌گیری قطب رشد و در نتیجه مدیریت بهتر محلی و ساماندهی سیاسی فضا	Gholami and Other, 2015
۱۱	ضرورت شکل‌گیری حس تعلق و هویت مکانی افراد ساکن در محدوده یک سرزمین	Gholami and Other , 2015 Ahmadipour and Mirzaei ، 2010
۱۲	ضرورت شکل‌دهی فشرده برای ایجاد حس تعلق مکانی	Gholami and Other, 2015
۱۳	ضرورت استراتژی منسجم و مناسب در مدیریت مناطق مرزی به منظور بهبود تقسیمات سیاسی	Gholami and Other, 2015
۱۴	تغییر دیدگاه از ژئواستراتژیک به ژئواکونومیک در تقسیمات سیاسی	Etaat and Nikzad, 2016
۱۵	توجه به شاخص دسترسی و فاصله	Etaat and Nikzad, 2016
۱۶	در نظر گرفتن ویژگی‌های طبیعی زمین در تقسیمات کشوری	Etaat and Nikzad, 2016
۱۷	توجه به تعداد واحدهای سیاسی اداری مناطق مرزی	Etaat and Nikzad, 2016
۱۸	در نظر گرفتن رقابتهای مکانهایی بین شهرها و روستاها در تقسیمات کشوری	Etaat and Nikzad, 2016
۱۹	ضرورت عدم تاثیرگذاری عوامل غیر رسمی مانند افراد، گروه‌ها و لابی‌های موجود در ساختار حکومت بر تقسیمات سیاسی در اثر سوء استفاده از عدم شفافیت قانون	Jafari and Other, 2002. Karimipour, 2021
۲۰	توجه به موقعیت استراتژیک مکانهای مختلف برای ایجاد قطبهای تجاری، صنعتی و گردشگری و تفریح	Jafari and Other, 2021
۲۱	توسعه و تقویت شهرهای کوچک و متوسط از طریق تقسیمات سیاسی فضا	Mohammadpour Jaberi, 2014
۲۲	تامین امکانات و خدمات برای مناطق نیازمند از طریق تقسیمات سیاسی	Mohammadpour Jaberi, 2014
۲۳	تسهیل حاکمیت دولت تا پایین ترین سطح سیاسی از طریق تقسیمات سیاسی	Mohammadpour Jaberi, 2014
۲۴	توجه به تسهیل خدمات‌رسانی و تأمین نیازهای ساکنان مناطق با تقسیمات سیاسی	Other, 2024 Qadri Hajat and
۲۵	رضایت‌مندی سکنه فضای جغرافیایی از الگوی قالب‌گیری سیاسی و فضایی	Other, 2024 Qadri Hajat and
۲۶	یکپارچگی و وحدت سازمانی و اداری	Other, 2024 Qadri Hajat and
۲۷	توسعه متوازن و فرصتهای رشد برای همه مناطق	Valiqolizadeh and Shateri, 2022
۲۸	ضرورت عدم رخنه عوامل غیررسمی و جغرافیای قدرت بر شکل‌گیری تقسیمات سیاسی	Valiqolizadeh and Shateri, 2022
۲۹	ضرورت ساختار اداری-مدیریتی کارآمد و مناسب	Valiqolizadeh and Shateri, 2022
۳۰	ضرورت وحدت ساختاری-کارکردی و همگنی جغرافیایی	Valiqolizadeh and Shateri, 2022
۳۱	ارتقا سطح واحدهای تقسیمات کشوری	Ahmadipour and Other 2001
۳۲	توجه به پیوندهای سیاسی و عاطفی میان مردم و مکان	Jafari et al , 2021

منابع	کدها (عبارات اولیه)	ردیف
Jafari et al , 2021	توجه به تفاوت‌های قومی، مذهبی و فرهنگی	۳۳
Jafari et al , 2021	توجه به شاخص دسترسی و فاصله	۳۴
Karimipour , 2022 ,Jafari and Other, 2021	ایجاد تعادل‌های قومی مذهبی از طریق تقسیمات سیاسی	۳۵
Mousavi and Other, 2022	پراکندگی و توزیع مناسب جمعیت در بستر تقسیمات سیاسی اداری مناسب	۳۶
Ahmadipour and Other 2001	تقسیمات سیاسی و ساماندهی فضایی کارآمد بر اساس وسعت مناطق	۳۷
Ahmadipour and Other 2001	کوتاه شدن ساختار تشکیلات اداری و قطع ارتباط سطوح تقسیمات کشوری با سطح تخصیص منابع و امکانات	۳۸
Ahmadipour and Other 2001	در قانون تقسیمات کشوری به ضرورت همگنی در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اشاره شده است.	۳۹
Ahmadipour and Other 2001	بر اساس ماده ۱۰ قانون تقسیمات کشوری دولت موظف است با حفظ جهات سیاسی و اجتماعی، هر روستا را به نزدیک‌ترین مرکز دهستان و هر دهستان را به نزدیک‌ترین مرکز بخش و هر بخش را به نزدیک‌ترین مرکز شهرستان و هر شهرستان را به نزدیک‌ترین مرکز استان منضم نماید. این ماده نشان دهنده اهمیت عامل دسترسی در نظام تقسیمات کشوری است.	۴۰
Ahmadipour and Other 2001	توجه به مرکزیت، مجاورت و مرزهای واحدهای اداری و سیاسی در ناحیه‌بندی فضا	۴۱
Karimipour, 2002	توجه به طول مرزهای بین‌المللی واحدهای تقسیمات کشوری	۴۲
Karimipour, 2002	اقلیت‌های قومی-مذهبی کشورهای همسایه و پیوند آنها با اقوام داخل کشور	۴۳
Karimipour, 2002	توجه به تعداد واحدهای اداری-سیاسی مناطق مرزی	۴۴
Karimipour, 2002	توجه به مسائل نظامی و امنیتی	۴۵
Karimipour, 2002	در نظر گرفتن اختلافات ارضی و مرزی با کشورهای همسایه	۴۶
Qaderi Hajat and Other, 2022	توجه به تحولات جمعیتی و مهاجرتی	۴۷
Karimipour , 2017 ,Hafez Nia۲۰۰۲	توجه به دسترسی به مناطق حساس، مانند تنگه‌ها، بنادر، فرودگاه‌ها و گذرگاه‌های مرزی	۴۸
	همجواری استان‌ها با کشورهای دیگر و میزان کنترل مرزی	۴۹
Qaderi Hajat and Other, 2022	نقش منابع آبی در تعیین مرزهای طبیعی و امکان تأمین آب برای مناطق مختلف	۵۰
Qaderi Hajat and Other, 2022	مناطق کوهستانی ممکن است به تقسیمات کوچک‌تر نیاز داشته باشند، در حالی که دشت‌ها امکان مدیریت گسترده‌تر را فراهم می‌کنند.	۵۱
Qaderi Hajat and Other, 2022	تعیین مناطق ساحلی و تقسیمات مناسب برای مدیریت منابع دریایی و بنادر	۵۲
Qaderi Hajat and Other, 2022	تأثیر دما، میزان بارش و رطوبت بر الگوی زندگی و توسعه اقتصادی منطقه.	۵۳
Qaderi Hajat and Other, 2022	نیاز به تقسیمات خاص برای بهینه‌سازی مدیریت منابع در مناطق خشک و بیابانی	۵۴
Qaderi Hajat and Other, 2022	ایجاد تقسیمات برای تسهیل دسترسی و ارائه خدمات عمومی در مناطق کوهستانی	۵۵
Lotfi, 2016	تعیین محدوده‌های حفاظت‌شده و مناطق با تنوع زیستی بالا	۵۶
Lotfi, 2016	جلوگیری از تخریب زیست‌محیطی و توزیع مناسب مراکز جمعیتی برای پایداری منابع	۵۷
Lotfi, 2016	توجه به مناطق پرجمعیت و نیاز به خدمات بیشتر در تقسیمات کشوری	۵۸

مرحله دوم گام چهارم

در این مرحله کدهای شناسایی شده در مرحله قبل با توجه به اصل تشابه معنایی و مفهومی در قالب مقولات محوری و اصلی تدوین شدند (جدول ۲).

جدول ۲. مقولات محوری و اصلی

مقولات اصلی	مقولات محوری	کدها و مفاهیم اولیه
تقسیمات کشوری بر مبنای شاخصهای رسمی و قانونی	دسترسی و فاصله	عدم افزایش سطوح تقسیمات کشوری
		عدم تقسیم سرزمین به واحدهای بسیار کوچک و غیرکارآمد
		توجه به شاخص دسترسی و فاصله
		کوتاه شدن ساختار تشکیلات اداری و قطع ارتباط سطوح تقسیمات کشوری با سطح تخصیص منابع و امکانات
	همگنی جامعه	در قانون تقسیمات کشوری به ضرورت همگنی در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اشاره شده است.
		توجه به تفاوت‌های قومی، مذهبی و فرهنگی
		ایجاد تعادل‌های قومی مذهبی از طریق تقسیمات سیاسی
	توجه به مرکزیت و مجاورت در تقسیمات کشوری	توجه به مرکزیت، مجاورت و مرزهای واحدهای اداری و سیاسی در ناحیه‌بندی فضا
		ضرورت شکل‌گیری شبکه ارتباطی منظم
		تقسیمات سیاسی و ساماندهی فضایی کارآمد بر اساس وسعت مناطق
		ضرورت ساختار اداری-مدیریتی کارآمد و مناسب
	عوامل نظامی-امنیتی	موقعیت استراتژیک و دفاعی مناطق مرزی
اقلی‌های قومی-مذهبی کشورهای همسایه و پیوند آنها با اقوام داخل کشور		
توجه به تعداد واحدهای اداری-سیاسی مناطق مرزی		
کنترل مرزها و مناطق حساس مرزی		توجه به دسترسی به مناطق حساس مانند تنگه‌ها، بنادر، فرودگاه‌ها و گذرگاه‌های مرزی
		همجواری استان‌ها با کشورهای دیگر و میزان کنترل مرزی
		ضرورت استراتژی منسجم و مناسب در مدیریت مناطق مرزی به منظور بهبود تقسیمات سیاسی
		ضرورت عدم رخنه عوامل غیررسمی و جغرافیای قدرت بر شکل‌گیری تقسیمات سیاسی
عدم تأثیرپذیری تقسیمات سیاسی از لابی‌ها و ساختارهای قدرت		عدم تأثیرپذیری از جغرافیای قدرت
توجه به عوامل جغرافیایی در تقسیمات سیاسی	ویژگی‌های طبیعی و توپوگراف منطقه	موقعیت جغرافیایی مناسب
		نقش منابع آبی در تعیین مرزهای طبیعی و امکان تأمین آب برای مناطق مختلف

مقولات اصلی	مقولات محوری	کدها و مفاهیم اولیه
		مناطق کوهستانی ممکن است به تقسیمات کوچک‌تر نیاز داشته باشند، در حالی که دشت‌ها امکان مدیریت گسترده‌تر را فراهم می‌کنند.
		تعیین مناطق ساحلی و تقسیمات مناسب برای مدیریت منابع دریایی و بنادر
	اقلیم و شرایط آب و هوایی	تأثیر دما، میزان بارش و رطوبت بر الگوی زندگی و توسعه اقتصادی منطقه.
		نیاز به تقسیمات خاص برای بهینه‌سازی مدیریت منابع در مناطق خشک و بیابانی
		ایجاد تقسیمات برای تسهیل دسترسی و ارائه خدمات عمومی در مناطق کوهستانی
	حفظ منابع طبیعی و محیط زیست	تعیین محدوده‌های حفاظت‌شده و مناطق با تنوع زیستی بالا
جلوگیری از تخریب زیست‌محیطی و توزیع مناسب مراکز جمعیتی برای پایداری منابع		
توجه به عوامل اجتماعی در تقسیمات سیاسی	ترکیب جمعیتی و توزیع سکونتگاه‌ها	توجه به مناطق پرجمعیت و نیاز به خدمات بیشتر در تقسیمات کشوری
		تعیین تقسیمات برای مدیریت بهتر مناطق کم‌جمعیت و جلوگیری از مهاجرت‌های گسترده
		ضرورت وحدت ساختاری-کارکردی و همگنی جغرافیایی
		پراکندگی و توزیع مناسب جمعیت در بستر تقسیمات سیاسی اداری مناسب
	ویژگی‌های قومی، زبانی و فرهنگی	ضرورت شکل‌گیری حس تعلق و هویت مکانی افراد ساکن در محدوده یک سرزمین
		جلوگیری از تقسیمات نادرست که باعث اختلافات هویتی و فرهنگی شود
		توجه به پیوندهای سیاسی و عاطفی میان مردم و مکان
در نظر گرفتن عوامل اقتصادی در تقسیمات اداری سیاسی	تغییر از دیدگاه ژئواستراتژیک به ژئواکونومیک	عدم شکل‌گیری تقسیمات سیاسی بر اساس دلایل صرف نظامی، سیاسی و امنیتی و اداری
		عدم توجه صرف به ملاحظات دفاعی امنیتی در تقسیمات سیاسی
		تغییر دیدگاه از ژئواستراتژیک به ژئواکونومیک در تقسیمات سیاسی
	توجه به زیرساختهای اقتصادی در تقسیمات سیاسی	ضرورت همگرایی شهرستانها و استانهای پیرامون یکدیگر برای شکل‌گیری قطب رشد و در نتیجه مدیریت بهتر محلی و ساماندهی سیاسی فضا
		جلوگیری از تمرکز ثروت و امکانات اقتصادی در یک منطقه خاص

مقولات اصلی	مقولات محوری	کدها و مفاهیم اولیه
		حمایت از مناطق کمتر توسعه‌یافته با ایجاد فرصت‌های اقتصادی جدید
		تنظیم تقسیمات برای کاهش تفاوت‌های شدید اقتصادی بین مناطق
		در نظر گرفتن رقابتهای مکانهایی بین شهرها و روستاها در تقسیمات کشوری
		توجه به موقعیت استراتژیک مکانهای مختلف برای ایجاد قطبهای تجاری، صنعتی و گردشگری و تفریحی
توجه به عوامل سیاسی - حکومتی	حفظ حاکمیت ملی و یکپارچگی سرزمین	ارتقای سطح واحدهای تقسیمات کشوری
		یکپارچگی و وحدت سازمانی و اداری
		توجه به تعداد واحدهای سیاسی اداری مناطق مرزی
	کارآمدی نظام اداری و حکمرانی	عدم تمایل به ساختار اداری-سیاسی متمایل به بلند
		چارچوبهای قانونی مناسب با تقسیمات کشوری کارآمد
		تسهیل حاکمیت دولت تا پایین‌ترین سطح سیاسی از طریق تقسیمات سیاسی
		بهره‌گیری از روش تقسیماتی با برش عمقی برای ایجاد جریان تحرک سرمایه از مرکز به حاشیه کشور
	توجه به شکل‌های منظم هندسی در تقسیمات سیاسی به جای شکل‌های طویل فعلی	ضرورت استفاده از شکل‌های فشرده در سازماندهی سیاسی
		فضا به جای استفاده از شکل‌های طویل
		ضرورت شکل هندسی فشرده برای ایجاد حس تعلق مکانی
توسعه متوازن و توزیع برابر امکانات در تقسیمات سیاسی کارآمد	تقویت توسعه یکپارچه	توسعه و تقویت شهرهای کوچک و متوسط از طریق تقسیمات سیاسی فضا
		تأمین امکانات و خدمات برای مناطق نیازمند از طریق تقسیمات سیاسی
	تعادل در توزیع منابع و امکانات توسعه‌ای	توجه به تسهیل خدمات رسانی و تأمین نیازهای ساکنان مناطق با تقسیمات سیاسی
		رضایت‌مندی سکنه فضای جغرافیایی از الگوی قالب‌گیری سیاسی و فضایی؛

تفسیر یافته‌ها

در جدول ۲ مقولات محوری و اصلی، تحلیل و بررسی ابعاد مختلف تقسیمات کشوری و مدیریت فضاهای سیاسی و جغرافیایی را نشان می‌دهد. در ادامه مقولات محوری ابعاد تقسیمات کشوری بر مدیریت سیاسی فضا شرح داده می‌شوند.

- دسترسی و فاصله:** این مقوله بر اساس اصول دسترسی و فاصله‌گذاری صحیح، به تقسیمات کشوری بر اساس شاخص‌های قابل اعتماد و قابل اجرا تأکید دارد. از این رو، تقسیمات کشوری باید از لحاظ مقیاس و ساختار منطقی و کارآمد باشند.
- همگنی جامعه:** توجه به تفاوت‌های قومی، مذهبی و فرهنگی، ایجاد تعادل‌های قومی-مذهبی از طریق تقسیمات سیاسی. هدف از این مقوله برقراری تعادل و هماهنگی در ساختار اجتماعی از طریق رعایت تفاوت‌های قومی و مذهبی است تا از بروز نارضایتی‌ها و تنش‌ها جلوگیری شود.

۳. **توجه به مرکزیت و مجاورت در تقسیمات کشوری:** مقوله‌ای است که به بهبود سازمان‌دهی فضایی مناطق از طریق مرکزیت و مجاورت و همچنین تشکیل شبکه‌های ارتباطی منظم تاکید دارد. به‌طور کلی، باید از ظرفیت‌های مرکزیت برای تسهیل ارتباطات و خدمات‌دهی بهره‌برداری شود.
۴. **عوامل نظامی-امنیتی:** در این مقوله، توجه به نیازهای امنیتی و استراتژیک در تقسیمات مرزی بسیار حائز اهمیت است تا از آسیب‌های احتمالی جلوگیری و امنیت ملی تأمین شود.
۵. **عدم تاثیر پذیری تقسیمات سیاسی از لابی‌ها و ساختارهای قدرت:** این مقوله بر لزوم استقلال و شفافیت در تقسیمات کشوری تاکید دارد تا از تأثیرگذاری عوامل غیررسمی در تعیین ساختارهای تقسیماتی جلوگیری شود.
۶. **توجه به عوامل جغرافیایی در تقسیمات سیاسی:** این مقوله بر اساس عواملی چون ویژگی‌های طبیعی (مانند کوهستان‌ها و دشت‌ها) و منابع آبی، تقسیمات کشوری را به گونه‌ای شکل می‌دهد که منابع طبیعی به بهترین شکل مدیریت شوند.
۷. **حفظ منابع طبیعی و محیط زیست:** این مقوله به حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی در فرآیند تقسیمات کشوری اشاره دارد و از لزوم توزیع مناسب جمعیت و خدمات به‌منظور حفظ منابع و جلوگیری از تخریب آن‌ها دفاع می‌کند.
۸. **ترکیب جمعیتی و توزیع سکونتگاه‌ها:** در این مقوله، توزیع مناسب جمعیت و ساختار سکونتگاه‌ها بر اساس ویژگی‌های اجتماعی در تقسیمات کشوری مدنظر قرار می‌گیرد تا از تراکم‌های بی‌رویه جلوگیری شود.
۹. **توجه به زیرساخت‌های اقتصادی در تقسیمات سیاسی:** این مقوله به توزیع متوازن منابع و امکانات اقتصادی اشاره دارد تا از ایجاد شکاف‌های اقتصادی و نابرابری در سطح کشور جلوگیری شود.
۱۰. **تقویت توسعه یکپارچه:** این مقوله به توسعه متوازن و توزیع برابر امکانات در تقسیمات سیاسی کارآمد می‌پردازد.

نتیجه‌گیری

تقسیمات سیاسی کارآمد نقشی حیاتی در توسعه منطقه‌ای، بهبود حکمرانی و ارتقای سطح رفاه عمومی ایفا می‌کند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مدیریت کارآمد فضاهای سیاسی و جغرافیایی در گرو طراحی علمی و هدفمند تقسیمات کشوری است. مقولات محوری شناسایی شده از قبیل «دسترسی و فاصله»، «همگنی جامعه»، «مرکزیت و مجاورت»، و «عوامل نظامی-امنیتی» بر لزوم در نظر گرفتن معیارهای علمی، اجتماعی، امنیتی و جغرافیایی در فرآیند تعیین حدود سیاسی-اداری کشور تاکید دارند. به‌ویژه، توجه به ویژگی‌های طبیعی، ترکیب جمعیتی، زیرساخت‌های اقتصادی و حفظ منابع طبیعی از جمله شروط اساسی برای تحقق توسعه پایدار و جلوگیری از تمرکز نامتوازن جمعیت و امکانات است. همچنین، استقلال فرآیند تقسیمات از نفوذ گروه‌های ذی‌نفوذ و لابی‌های قدرت، گامی ضروری در جهت افزایش عدالت فضایی و کارآمدی حکمرانی محلی به شمار می‌رود. در نهایت، رویکرد مبتنی بر تقویت توسعه یکپارچه و توزیع متوازن ظرفیت‌ها می‌تواند زمینه‌ساز ارتقاء کیفیت زندگی و انسجام ملی در سطح سرزمین باشد. در مجموع اینگونه استنباط می‌شود که تقسیمات باید بر پایه شاخص‌های قانونی، اجتماعی، اقتصادی، جغرافیایی و امنیتی تنظیم شوند تا ضمن حفظ یکپارچگی ملی، توزیع متعادل منابع، خدمات و زیرساخت‌ها را تضمین کنند. در نظر گرفتن معیارهایی همچون همگنی اجتماعی، ویژگی‌های طبیعی، موقعیت استراتژیک، نیازهای امنیتی و ساختارهای اقتصادی، می‌تواند به شکل‌گیری تقسیماتی منجر شود که نه تنها کارآمد، بلکه پاسخگوی چالش‌های محلی و ملی باشد. همچنین، تغییر رویکرد از نگاه ژئواستراتژیک به ژئواکونومیک در تقسیمات سیاسی، می‌تواند به تقویت قطب‌های رشد اقتصادی، کاهش نابرابری‌ها و ایجاد فرصت‌های جدید منجر شود. از سوی دیگر، طراحی مرزهای تقسیماتی بر اساس دسترسی، مرکزیت و پیوندهای قومی-فرهنگی، می‌تواند به انسجام اجتماعی و افزایش حس تعلق مکانی در بین ساکنان هر منطقه کمک کند. در نهایت، یک نظام تقسیمات سیاسی مطلوب باید نه تنها بر مبنای اصول علمی و مدیریتی بنا شود، بلکه از تأثیرگذاری غیررسمی گروه‌های قدرت بر تصمیمات کلان جلوگیری کرده و در راستای توسعه پایدار و متوازن کشور حرکت کند.

منابع

- Ahmadipour, Zahra, and Meysam Mirzaei Tabar (2018), "Urban Geopolitics and Explaining the Concept of Rivalry." *Geography and Environmental Planning* 29, no. 2, pp.13-34. [in Persian]
- Ahmadi Pour, Zahra (2001), "Stability of Security in the Context of Administrative Divisions" in Conference on Public Security and National Unity. [in Persian]
- Dufaux, Frederic (2008), Birth announcement, justice spatial/spatial justice.
- Eftekhari, Asghar. Dabirian, Fardin (2025), "Prioritization of National Security Dimensions in the Islamic Republic of Iran Using the Borda Method." *Quarterly Journal of National Security*, pp. 52.
- Etaat, Javad, and Rouholah Nikzad. (2016), "The Influence of Space Administrative Division on Regional Development (Case Study: Southern Coastal Provinces of Iran)." *Human Geography Research* no.48, pp. 227-243. [in Persian]
- Fullan, Michael. *Leadership & sustainability* (2004), System thinkers in action. Corwin Press.
- Ghadiri Hajat, Mostafa, Ahmadipour, Zahra, and Mohamad reza Malekshahi (2022) "Theoretical Explanation of the Relationship between Political Organization of Space and Spatial Justice." *Political Spatial Planning*. pp. 272-287.
- Gholami, Bador. Ahmadi. Seyed abas, and Hossein Khaledi (2015), "Political organization of the space and the Regional challenges in Iran (Case study: Ilam and west Azerbaijan provinces). pp.89-120. [in Persian]
- Habibi, Mohsen and Ahmad Pourahmad. (2007), "Spatial Structure Analysis of Development in Iran." *Geography and Development Quarterly*. pp. 1-22.
- Hafeznia, Mohammad Reza and Abolfazl Kavandi Kateb (2017), *The Reason for Iran's Existence*. Tehran: SAMT.
- Heji Panah, Narges, Dr Zarghani, and Dr Kharazmi. "Assessing the Role and Impact of Legal Political Factors on Local Government Formation in Iran Based on Systematic Thinking (2018), *Geography and Territorial Spatial Arrangement* 8, no. 27. pp.111-128.
- He, Ju, and Yongzhong Tan (2024), "Evolution logic of urban spatial growth governance and its enlightenment in China: From a perspective of spatial governance." *Journal of Urban Management*. Pp. 590-606.
- Heydari, Zahra (2016), "A Study on the Quality Change in Religious Education." Tehran: Proceedings of the 10th Congress of Pioneers of Progress. [in Persian]
- Jafari, Mahtab, Mahmood Vasegh, Zahra Pishgahi Fard, and Kiomars Yazdan Panah Droo (2021), "Systematic analysis of political division of space in Iran." *Geography* 19, no. 69 pp. 39-52. [in Persian]
- Jibuti, Mariam (2019), "Administrative Division, Regions of Georgia and their Characteristics." *Globalization And Business* 4, no. 8, pp. 126-129.
- Kavandi Kateb. Abolfazl and Mohamadreza Hafeznia (2021), "Investigating the Effective Factors on Political Organization and Management of the Space in the World States," *Geopolitics Quarterly*, no.17 2 pp.27-61. [in Persian]
- Kotzebue. Julia. and Manfred Weissenbacher, (2020), "The EU's Clean Energy strategy for islands: A policy perspective on Malta's spatial governance in energy transition." *Energy Policy*. pp. 111-361.
- Lotfi, Heydar (2015), "A Comparative Study of the Impact of Political Spatial Management on Regional Development (Case Study: Qeshm and Kish Islands)." *Environmental Planning Quarterly*, pp. 170-184.
- Lotfi, Heydar (2016), "Political management based on the sustainable development of regional inequalities in the distribution space for the three provinces of Khorasan." 2016: 75-90. [in Persian]
- Mirshekaran, Yahya, and Hamidreza Mohammadi (2015), "The role of Geography Power & Support in Forming of New Division Boundaries after the Islamic Reveloution in Iran (Township Level)." *The Journal of Spatial Planning and Geomatics* 13, no. 1pp. 1-28.
- Mousavi, Seyed Jamaladin, Hadi Veicy, Hojat Mahkouii, and AHMAD KHADEMALHOSSEINY, (2022), "An Analysis of the Position of Spatial Justice in Hormozgan Province Based on the Indicators of Political Organization of Space Compared to Other Provinces of Iran." pp. 157-176. [in Persian]

- Pagliarin, Sofia. "Linking processes and patterns (2018), Spatial planning, governance and urban sprawl in the Barcelona and Milan metropolitan regions." *Urban Studies* 55, no. 16 pp. 3650-3668.
- Papoli Yazdi, Mohammad Hossein. *New Perspectives in Political Geography* (2014), Tehran: SAMT Publications.
- S. M. Pourmosavi , M. Mirzadeh Kouhshahi and J. Rahnama Qarakan Biglou (2008), "Political Organization of Cultural and Functional Spaces and Areas in Iran," *Geopolitics Quarterly*.pp. 75-101,
- Rafieian, Mohammad Reza and Shahabi, Neda (2011), "Analysis of the Alignment between Political Spatial Divisions and the Regional Development Process in Iran." *Political Geography Quarterly*, pp.65–84. [in Persian]
- Tang, Zhipeng, Shujuan Tang, and Jialing Zou (2025), "Administrative division adjustment and carbon intensity: Evidence from County-to-District Reform in China." *Cities* no.16 pp.105-133.
- Chancellor, Steven. and William Vanderpool. (2008). *A systems approach: A policy analysis of state-guided school improvement plans*. Saint Louis University.
- Karimipour, Yadollah (2002), *Moghaddameh'i bar Tasseemat-e Keshvari-ye Iran, Jeld-e Avval Vaz'e Mowjud [An Introduction to the Administrative Divisions of Iran, The Existing Situation]*. Tehran: Intesharat-e Anjoman-e Joghrafiayi-ye Iran.